

ÜÇ YAŞ GRUBU ÇOCUKLARDA KAVRAM GELİŞİMİ

CONCEPT DEVELOPMENT in THREE YEAR OLDS

Elif ÜSTÜN*, Berrin AKMAN*

ÖZET: Bu çalışmada anaokuluna giden ve gitmeyen 3 yaş çocuklarının kavram gelişimleri incelenmiştir. Random yoluyla seçilen çocukların 59'u anaokulu eğitimi almakta 65'i ise hiç okulöncesi eğitimi almamış olan çocuklardır. Araştırmanın verileri Bracken (1984) tarafından geliştirilen ve ters çevirme işlemi ile türkçeleştirilen Bracken Temel Kavram Ölçeği (Bracken Basic Concept Scale) uygulanarak toplanmıştır. Araştırmada anaokuluna giden ve gitmeyen çocukların SRC (renk, şekil, harf, karşılaştırma, sayı/sayma), sosyal/duygusal, doku/material yön/konum, ve büyüklük kavramları arasında fark olup olmadığına bakılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre, okulöncesi eğitimi alan ve almayan çocukların kavram gelişimleri arasında fark olduğu bulunmuştur.

Anahtar Sözcükler: kavram gelişimi, erken çocukluk, okulöncesi eğitim.

ABSTRACT: In this study, the concept development of the 3 years old children who either attend or not attend to the preschool education on the field of their cognitive development is reviewed. The sample space of the study consisted of 124 children. These children who were randomly selected from the population, 59 had and 65 did not have any preschool education. The data of the research is gathered according to Bracken Basic Concept Scale which was developed by Bracken (1984) and translated into Turkish by inverting procedure. During the research, the existence of differences between their perception of SRC, (colour, letter, shape, comparison, number/counting) social/emotional, texture/material, direction/position, and size concept were sought for. According to the findings obtained from this research, it turned out that significant difference were found between two groups.

Keywords: concept development, early childhood, preschool education

1. GİRİŞ

Kavram, nesne veya olayların ortak özelliğini simgeleyen içsel bir süreçtir. Bu simgeleme de genellikle bir sözcük veya bir isimle yapılır. Bu nedenle çocukta algısal uyarıcıları düzenleme yeteneği geliştikçe, kavramlar öğrenilmeye başlanır. Kavramlar somut veya soyut olabilirler. Çocukta kavramların gelişmesi somuttan soyuta doğru bir gelişim gösterir ve somut düşünmeden soyut düşünmeye doğru bir yol izler.

Çocuklar 1-2 yaşlarında kavramları kazanmaya başlarlar. Bununla birlikte kavramların öğrenilebilmesi için bellekteki bilginin daha verimli bir şekilde organize edilmesi gerekmektedir. Çocuklar yeni bilişsel yetenekler kazandıkları zaman bunları gerekirse bile kavramsal olarak harekete geçirme eğilimindedirler. Çocuklarda algısal kavramsal değişime doğru bir gelişimsel kapasite vardır. Çocuklar akıl yürütme yeteneklerini kullanarak kavramsal analizler yapabilmektedirler. Bu analizler çocukların yeni kavramlar öğrenmesine neden olmaktadır. 4 yaşından itibaren çocuklarda kavram oluşturma yeteneğinde bir ilerleme görülmeye başlanmaktadır. Algısal gelişim ve öğrenme çevremizden bilgi edinme yeteneğindeki artış olarak tanımlanabilir. Kavramların oluşması için nesne ve olayların özelliklerine dikkat etmek ve bunları ayırabilmek gerekir.

Kavram gelişimi ve temsili yetkinliğin gelişmesi bir dizi özel bilisel süreci içermektedir.

* Doç.Dr.Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okulöncesi Eğitimi ABD -Ankara

Bunlar arasında benzerlik ve farklılıkları algılama veya bulma, sıraya dizme, bir dizi boyuta göre sınıflama, genelleme, bir grubun örneklerini sayma, sınıf içerme sayılabilir. Algının keskinleşmesi, artan ve çeşitlenen deneyimler ve gelişen sözcüğü ile çocuğun kavramları farklılaşmaya ve daha kesin olarak ayırdılmaya başlar.

Günümüzde çocuklar pek çok deneyimi okul yolu ile kazanmakta ve bu deneyim onların gelecekteki akademik yaşantılarını olumlu yönde etkilemektedir (Bjorklund, 1995). Ayrıca okul yaşantısı çocukların IQ performansını olumlu yönde de etkilemektedir (Morrison, Griffith ve Frazier, 1996)

Çocukların dünyayı tanınması, algılaması yetişkinler aracılığı ile olmaktadır (Saxe, Guberman & Gearhart, 1987). Bu nedenle çocukların gelişimi ve eğitimi konusunda bilgili, deneyimli eğitimcilerin olması çocuğun tüm gelişim alanlarına katkıda bulunacaktır. Araştırma sonuçları göstermektedir ki, okulöncesi dönemdeki çocukların gelişimlerine uygun olarak hazırlanan eğitim programları, çocukların bilişsel gelişimlerini ve yaratıcılıklarını geliştirmektedir (Clark & Hanisee, 1982; Winick, Meyer & Harris, 1975).

2. YÖNTEM

2.1. Örneklem

Bu araştırma anaokuluna giden ve gitmeyen 3 yaş grubu çocuklarının kavram gelişimlerini değerlendirmek amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu 59' u anaokuluna giden 65'i okula gitmeyen olmak üzere toplam 124 çocuk oluşturmuştur. Araştırmanın verileri Ankara il merkezinde bulunan özel ve resmi anaokullarından ve T.C. Sağlık Bakanlığı Aile Planlaması ve Ana Çocuk Sağlığı Merkezlerinden ve bu merkezlere bağlı adreslere gidilerek toplanmıştır.

2.2. Veri Toplama Aracı

Araştırmaya alınan çocuklara Bracken Temel Kavram Ölçeği (Bracken Basic Concept Scale) uygulanmıştır. BBCS 2.6 yaştan 8 yaşa kadar

kullanılan bir ölçektir. Ölçekte, renk, harf tanıma, sayı/ sayma, kıyaslama, şekil, yön/konum, sosyal/duygusal, büyüklük, doku/materyal, nicelik ve zaman kavramlarını içeren 11 tane alt test bulunmaktadır.

BBCS'inde, her çocuk ilk beş alt testin herbirine ilk itemle başlar ve ard arda üç itemden kalıncaya kadar bu alt testlere devam edilir. Çocuğun bu 5 alt testten elde ettiği puan geri kalan alt testlerin her biri için göstereceği ilk başarı düzeyini tahmin etmekte kullanılır. 6'dan 11' e kadar olan testlerin başlangıç itemleri A'dan K'ye kadar harflenmiştir.

Çocuklar her alt testten yaptıkları doğrular sayılarak bir puan alırlar. (Bracken, 1984). Ölçeğin orijinal formu her iki dili de çok iyi bilen iki akademisyen tarafından ayrı ayrı Türkçe'ye çevrildikten sonra, iki ayrı uzmana verilerek ters çevirme işlemi yapılmıştır. Bu aşamalardan sonra oluşturulan Türkçe formun bir pilot çalışması yapılmıştır. Pilot çalışmadan sonra ölçek ilk önce 146 çocuğa uygulanmıştır (Akman,1995). Daha sonra ölçek 114 çocuğa uygulanmıştır (Arı., Üstün, Akman, 1997).

Ölçeğin Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı .94 olarak bulunmuştur. Özellikle 3 yaş düzeyinde nicelik ve zaman kavramlarının öğrenilmesi zor bir süreç olduğu için bu çalışmada bu kavramlara ait bulgular verilmemiştir.

3. BULGULAR ve YORUM

Tablo 1 : SRC Alt Testi Puan Ortalamaları

Değişkenler	x	sd	n	t	p
Anaokuluna gidiyor	37.19	11.32	59	3.33	P<0.05 önemli
Anaokuluna gitmiyor	31.71	6.8968	65		

Tablo 1'e baktığımızda anaokuluna giden ve gitmeyen çocukların SRC kavramı alt test puan ortalamaları arasındaki farkın önemli olduğu görülmektedir (p<0.05). SRC kavramları renk, harf, sayı, şekil ve karşılaştırma alt testlerinden elde edilen puanların toplanmasıyla oluşmaktadır. Okulöncesi çocuğu şekillerin isimlerini öğrenirken zorluk çekebilir. Şekillerin isimleriyle,

şeklin kendisini karıştırabilir. Renk erken matematik kavramları arasında yer alır. Çocuğun karşılaştırma yapabilmesi için benzerlik ve farklılıkları ayırtedebilmesi gerekir. Çocuklar değişik nesnelere, şekilleri ve renkleri kullanma fırsatı bulduktan sonra benzerlik ve farklılıkları algılamaya başlanmaktadır (Ulutaş, 1999). Okulöncesi dönemde çocuklar anne-babanın yanında aile ortamında pek çok kavramı doğal bir şekilde öğrenmektedirler ancak akıl yürütme ve problem çözmeye ait becerilere ilişkin stratejileri okulda uygulanan etkinliklerle öğrenmektedirler. Resnick'e (1989) göre, okulöncesi dönemdeki çocuklar renk, şekil gibi kavramları nesnelere oynayarak okula gitmeden de doğal bir şekilde kazanabilmektedirler. Buna karşılık zaman, miktar, büyüklük kavramları ise eğitimle kazanılmaktadır. Ancak bu eğitimin nitelikli olması ile bu kavramları kazanma arasında olumlu bir ilişki vardır. Resnick, daha çok çocukların ev dışında eğitimle desteklenmesinin olumlu sonuçlarını yaptığı çalışmalarla göstermiştir. Anaokuluna giden çocuklar sistematik bir eğitimden geçmektedirler. Kazanmaları gereken bilgileri okula gitmeyen çocuklara kıyasla daha kolay öğrenmektedirler. Çünkü bu çocukların deneyimleri okula gitmeyen çocuklardan daha fazladır. Resnick'e göre çocuklar bu doğal kavramları okula gitmeden ev ortamında öğrenseler bile yetersiz deneyimler sonucu okula giden çocuklara kıyasla daha az puan aldıkları görülmektedir.

Tablo 2 : Yön Alt Testi Puan Ortalamaları

Değişkenler	\bar{x}	sd	n	t	p
Anaokuluna gidiyor	38.78	13.39	59	3.74	P<0.05 önemli
Anaokuluna gitmiyor	32.00	4.68	65		

Tablo 2'de anaokuluna giden ve gitmeyen çocukların yön kavramı alt test puan ortalamaları arasındaki farkın önemli olduğu görülmektedir ($p<0.05$). Uzaysal kavramları, küçük çocukların anlaması zordur. Yön ve uzaklık yargıları çocuklar için zor kavramlardır ve ancak deneyimle elde edilebilir. Uzayı algımlarken çocuk, uzayı büyüklük ve uzaklığını bildiği tanıdık nes-

nelerle karşılaştırmayı öğrenmelidir. Çocuklar fazla deneyim yapma olanağına sahip oldukları zaman bu kavramları kazanabilirler. İşlemöncesi çocuğun genelde verilen bir durumun yalnızca bir özelliği üzerine yoğunlaşması uzay ve uzaklığı kavramsallaştırmasında sorunlar yaşamasına neden olmaktadır. Bottle (1998) ise okulla birlikte evdeki uyarıcı çevrenin ve ebeveyn-çocuk etkileşiminin, okulöncesi dönemdeki çocukların uzaysal kavramları kazanmalarında etkili olduğunu belirtmiştir. Ancak okula gitmeyen çocuk evde bu etkileşimi gerçekleştirmezse bu kavramları öğrenmesi zor olacaktır.

Tablo 3 : Sosyal/Duygusal Alt Testi Puan Ortalamaları

Değişkenler	\bar{x}	sd	n	t	p
Anaokuluna gidiyor	40.64	14.97	59	3.40	P<0.05 önemli
Anaokuluna gitmiyor	33.64	6.22	65		

Tablo 3 'de çocuklarının sosyal/duygusal alt testinden aldıkları puanlar ile anaokuluna gidip gitmeme durumları karşılaştırılmış ve gruplar arasındaki farkın önemli olduğu bulunmuştur. ($p<0.05$).

Tablo 4 :Büyüklük Alt Testi Puan Ortalamaları

Değişkenler	\bar{x}	sd	n	t	p
Anaokuluna gidiyor	43.56	16.66	59	3.41	P<0.05 önemli
Anaokuluna gitmiyor	35.48	9.01	65		

Tablo 4'de anaokuluna giden ve gitmeyen çocukların büyüklük kavramı alt test puan ortalamaları arasındaki farkın önemli olduğu bulunmuştur ($p<0.05$). Akman (1995) 40-69 aylık çocukların kavram gelişimlerinde verilen kavram eğitiminin etkisini incelemiştir. Araştırma sonunda sosyal/duygusal kavramlarda deney ve kontrol grupları arasındaki fark önemli çıkmıştır. Anaokuluna devam eden çocuklarda belirli bir eğitim sürecinden geçmektedirler. Aldıkları eğitimin etkisiyle anaokuluna gitmeyen çocuklara göre puan ortalamaları yüksektir.

Tablo 5 : Doku/Materyal Alt Testi Puan Ortalamaları

Değişkenler	x	sd	n	t	p
Anaokuluna gidiyor	40.41	13.79	59	3.44	P<0.05 önemli
Anaokuluna gitmiyor	33.71	7.15	65		

Tablo 5de anaokuluna giden ve gitmeyen çocukların doku/materyal alt test puan ortalamaları arasındaki farkın önemli olduğu görülmektedir ($p<0.05$). Küçük çocuklar, oynayabilecekleri, tadabilecekleri, dokunarak hissedebilecekleri bir çok malzemeye haşır neşir oldukları zaman dokunma becerileri gelişir. Çocuklar dokunduklarında benzer hisler uyandıran nesnelere nasıl görüldüğünü ya da nasıl sesler çıkardıklarını deneyerek keşfetmek zorundadırlar. Çocuk için değişik malzemelerin bütün özelliklerini keşfetmenin tek yolu, bunları beş duyusuyla test etmek ve edindiği bilgileri bir araya getirmektir. Bu bilgileri bir araya getirdiği zaman nesnelere özelliklerini tanıyarak başarılı olacaktır (Einon, 2000). Dolayısıyla bu fırsatlar tanınan, keşifleri yapma olanağını bulan çocuklar, fırsat tanınmayan çocuklara kıyasla nesnelere özelliklerini daha kolay bulabilmektedirler.

Okulöncesi eğitim kurumlarında nitelikli bir şekilde verilen akademik eğitim çocuğun bilişsel gelişimini ve kavram kazanma ile ilgili becerilerini olumlu yönde etkilemektedir. Akman'ın (1995), yaptığı çalışma sonucunda nitelikli eğitim ile kavram kazanma becerisi arasında olumlu bir ilişkinin var olduğu tespit edilmiştir. Arı ve arkadaşlarının (1994) okulöncesi çocuklarında kavram kazanma ile ilgili yaptıkları araştırma sonucunda nitelikli eğitim olanağı sağlanmayan okulöncesi eğitim kurumlarında çocukların kavram gelişim düzeylerinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Ürkün'ün (1992) yaptığı çalışmada 4-5 yaş çocuklarına destekleyici matematiksel kavramlara yönelik eğitim verilmiştir. Araştırma sonucunda deney grubunun puanları kontrol grubuna oranla daha anlamlı bulunmuştur. Arı ve arkadaşlarının (2000) 4-6 yaş grubu çocuklarının kavram gelişimlerini değerlendirdikleri araştırma sonuçlarında da okulöncesi eğitimi al-

mayan çocukların puanları okulöncesi eğitimden yararlanan çocuklara kıyasla düşük bulunmuştur. Vygotsky'e (1986)'e göre de bilişsel gelişimde çevrenin ve içinde yaşanılan kültürün önemi büyüktür. Eğer çocuğa rehber olacak bir yetişkin yoksa, çocuk deneyimlerini geliştirememekte ve dilin içeriğini ve yapısını anlamakta güçlük çekmektedir. Dil ve kavram gelişimi arasında bir ilişki vardır. Çocuk dili iyi kullanabilirse kavramları öğrenebilir ve isimlendirebilir. Damon ve Hart (1982), çocukların entellektüel açıdan gelişmelerini okula erken yaşta başlamalarıyla ilişkilendirmekte ve çocukların çok erken yaşlarda (2 yaşından itibaren) okula başlamalarının olumlu katkılarından bahsetmektedirler. Schwarz ve arkadaşları (1974) da yaptıkları araştırmada yüksek kaliteli eğitim veren anaokullarına devam eden alt sosyo-ekonomik düzeydeki 3-4 yaş çocuklarını anaokulu deneyimi olmayan çocuklarla karşılaştırmışlar ve verilen nitelikli eğitimin çocukların motor, fiziksel ve dil gelişimlerine olumlu etki yaptığını, buna karşın bu çocukların daha az işbirliğine sahip olduklarını bulmuşlardır.

Sonuç olarak okulöncesi eğitimden yararlanan çocukların diğer çocuklara göre daha başarılı oldukları görülmektedir. Çocuğun ilk beş yıldaki eğitimi sağlığı ve beslenmesi kadar önemlidir. Ülkemizde erken çocukluk dönemindeki eğitimin öneminin daha iyi anlaşılması ve eğitim olanaklarının çeşitlendirilmesi ve artırılmasıyla daha çok çocuk okulöncesi eğitimden yararlanma olanağına sahip olacaktır. Günümüzde okulöncesi eğitimi sadece kurum bazlı olarak düşünmemek gerekir. Açık okullar, ev eğitim programları, eğitim amaçlı hazırlanmış televizyon programları ile de çocuklar erken eğitimin olanaklarından yararlanabilirler.

KAYNAKLAR

- Akman, B. (1995). *Anaokuluna devam eden 40-69 aylık çocukların kavram gelişimlerinde kavram eğitiminin etkisinin incelenmesi*, Basılmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Arı, M., Üstün, E., Akman, B., Etikan, İ. (2000). 4-6 Yaş

- grubu çocuklarda kavram gelişimi, *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, 8, 5-18.
- Arı, M., Üstün, E., Akman, B.. (1994). 4-6 Yaş anaokuluna giden ve gitmeyen çocukların kavram gelişimlerinin karşılaştırılması, *10. Ya-Pa Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Seminer Kitabı*, YA-Pa Yayınları, 197-214.
- Bjorklunk F. (1995). *Children's thinking* (2nd ed.). Brooks/Cole Company. CA..
- Bottle, G. (1998). "The influence of the home environment on early mathematical development" The paper presented at the *8th. European Conference On Quality of Early Childhood Education* Santiago de Compostela , Spain (2-5 September 1998)
- Bracken, B.A.(1984). *Bracken basic concept scale examiner's manual* The Psychological Corporation, Harcourt Brace Jovanovich, Inc.
- Clark, E.A. & Hanisee J. (1982). Intellectual and adaptive performance of asian children in adaptive american settings. *Developmental Psychology*, 18, 595-599.
- Damon, W.& Hart D. (1982). The development of self-understanding from infancy through adolescence, *Child Development*, 53,841-864.
- Einon, D. (2000) *Guide to Learning Early*, Çeviren Ayşegül Çetin, Bebeklikten okula öğrenmede ilk adım. Remzi Kitabevi, İstanbul
- Morrison, F.J.;Griffith, E.M. & Frazier, J.A. (1996). Schooling and the 5-7 shift: a natural experiment. In Sameroff, A.J & Haith, M. (Eds), *The Five to Seven Year Shift: The Age of Reason and Responsibility*. University of Chicago Press, Chicago,
- Resnick L. (1989). Developing mathematical knowledge". *American Psychologist*, 44 (2), 162-169, 1989.
- Saxe,G.B; Guberman,S.R.& Gearhart T, M.(1987). Social processes in early number development. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 52, 1987.
- Schwarz, J., Strickland, R., & Krolick, G. (1974). Infant day care: Behavioral effects at preschool age. *Developmental Psychology*, 10, 502-506
- Ürkün M (1992). *Okulöncesi dönemde 4-5 yaşlarındaki çocuklara uygulanan matematiksel kavramlara dayalı destekleyici eğitim modelinin yaş ve cinsiyete göre etkisinin incelenmesi*. Basılmamış Bilim Uzmanlığı Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 1992.
- Winick, M, Meyer, K.K.& Harris, R.C. (1975). Malnutrition and environmental enrichment by early adaptation". *Science*, 19, 1173-1175,
- Vygotsky, L.S. (1986). *Thought and language*, MIT Press, Cambridge, Massachusetts.